

De financiële crisis en de terugtrekkende overheid hebben tot in de verste uithoeken van Nederland geleid tot honderden collectieve samenwerkingsverbanden die bewijzen dat er meer keuzes zijn dan die tussen staat en markt. Van het Noord-Groningse Kloosterburen tot het Brabantse Esbeek: de dorpscoöperatie is aan een stevige opmars bezig. Raiffeisen opnieuw bekeken.

DOOR WILLEMIEN VELDMAN-MARSMAN

De herbeleving van de coöperatie

Scherp beschouwd is er niet zoveel veranderd sinds de middeleeuwen. Ook toen verenigden mensen zich in gilden, richtten ze waterschappen op en maakten ze afspraken over de gezamenlijke gronden buiten het dorp, de meenten. Hun belangrijkste drijfveer: welbegrepen eigenbelang. Door goed voor zichzelf en

elkaar te zorgen, verbeterden ze hun levensomstandigheden. En samen konden ze dat beter dan alleen. Paar honderd jaar later, op 30 maart 1818, komt Friedrich Wilhelm Raiffeisen ter wereld. Zevende kind in een gezin van negen, dat getekend wordt door armoede. Drie decennia later staat hij aan de basis van de eerste kredietvereniging. Een coöperatie avant la lettre. Wederom opgericht uit welbegrepen eigenbelang. Met als belangrijkste pijlers zelfhulp, zelfredzaamheid en zelfbestuur.

De mens aan de regie van zijn eigen bestaan.

Revolutionair

De methode Raiffeisen leidt wereldwijd tot een revolutionaire verbetering van de levensomstandigheden van miljoenen mensen. Vandaag de dag is de coöperatie nog altijd een effectieve manier van organiseren, zo leert de praktijk. In totaal telt ons land circa 8.000 coöperaties, daarvan zijn er bijna 3.000 economisch actief. Waaronder een fors aantal dorpscoöperaties, al dan niet geïnspireerd door het Spaanse voorbeeld van Mondragon, de eerste dorpscoöperatie van Europa, ontstaan in de jaren '40 van de vorige eeuw.

De populariteit van de Nederlandse dorpscoöperatie kent verschillende oorzaken, aldus Ronald Korpershoek, adviseur coöperatie ontwikkeling en nauw betrokken bij veel landelijke initiatieven. "In Esbeek is het de voorgenomen verkoop van de plaatselijke kroeg, waardoor de verenigingen uit het dorp hun onderkomen kwijt zijn. In Kloosterburen begint het met de renovatie van de kloostertuin door een groep dorpsbewoners." Het is in beide gevallen het startsein om in actie te komen en een coöperatie op te richten die meer

*Ronald Korpershoek:
"We hebben rebelse
mensen nodig"*

De participatiesamenleving is geen visionaire keuze

doet dan het oplossen van dat eerste probleem. Coöperatie Kloosterburen koopt – met hulp van Rabobank – het voormalige bejaardenhuis en transformeert het tot een intergenerationeel woongebouw voor “mensen van 0 tot 100”, zoals te lezen is op hun website. Het gebouw is de ontmoetingsplek voor dorp en ommelanden. De instelling verhuurt het restaurant aan een ondernemende kok, die met groenten uit de kloostertuin kookt voor de bewoners en anderen uit het dorp. Wie een feest geeft kan hem inhuren als cateraar. Coöperatie Esbeek maakt een eind aan de leegloop in het dorp, realiseert starterswoningen en verbouwt het zalencentrum.

Nieuw elan

Dorpscoöperaties afdoen als aaibaar, zweverig of leuk voor de korte termijn doet ze dan ook schromelijk tekort, stelt Korpershoek. “Er ontstaat namelijk – en dat is opvallend – een totaal nieuw elan, waardoor de bedrijvigheid toeneemt, het inkomen stijgt en mensen zich vestigen in de dorpen in plaats van er weg te trekken” Harde cijfers heeft hij niet, maar hij is betrokken bij de stichting van veel dorpscoöperaties en ziet wat daar ter plekke gebeurt. Neem Oostwold, negen kilometer van Groningen. Daar zitten alle voorzieningen die een dorp leefbaar houden, zoals kinderopvang, basisschool, het café, de sportvoorzieningen onder het dak van het dorps huis. Een initiatief van een aantal bevlogen dorpsbewoners in samenwerking met de gemeente. Tien jaar geleden verdween de laatste dorpswinkel, nu is er weer een supermarkt. In hetzelfde dorps huis, gerund door een enthousiaste manager, bijgestaan door vrijwilligers en

mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Er worden weer volop nieuwe huizen gebouwd. Ook in Oostwold zijn het, net als in de andere voorbeelden, mensen met bravoure die zich constructief teweer stellen tegen de teloorgang van het dorp. “We hebben rebelse mensen nodig die vanuit de traditionele netwerken anderen weten te mobiliseren om een burgerinitiatief te starten,” aldus Korpershoek.

Revival

De hausse aan coöperaties, variërend van dorpscoöperaties, energiecoöperaties, zorgcoöperaties tot woningcoöperaties, de laatste niet te verwarren met corporaties, is mede ontstaan door de terugtrekkende overheid in combinatie met de financiële crisis. “De participatiesamenleving is geen visionaire keuze, maar ingegeven door de noodzaak van bezuinigingen”, zegt Korpershoek hierover. Deels verklaart dit inderdaad de revival van het burgerinitiatief. Maar ook het fors afgenomen vertrouwen in overheden en grote instituten speelt een rol, evenals het groeiende aantal vitale ouderen dat stopt met werken en de tijd heeft om zich ergens voor in te zetten. “Deze mensen staan midden in het leven, zijn goed opgeleid en hebben de vaardigheden, kennis en netwerken om zelf de regie te voeren. Ze laten zich echt niet verbannen naar een ander dorp, omdat de voorzieningen verdwijnen.”

Verreweg de meeste burgerinitiatieven, ongeacht of het om een coöperatie, stichting of andere ondernemingsvorm gaat, ontstaan uit noodzaak en van onder af. Dat leert onderzoek van onder meer de Universiteit Utrecht. “Het is een iteratief proces, waarin mensen stapsgewijs tot een oplossing komen, juist door anders om te gaan met de regels, door nieuwe gezichtspunten in te brengen en de verantwoording te nemen”, legt Korpershoek uit. De mensen die het nauwst betrokken zijn bij het initiatief, stellen doorgaans ook de reglementen op en zien toe op sanctionering als deelnemers de afgesproken regels aan hun laars lappen. Ze werken volgens de oeroude, menselijke principes van het welbegrepen eigenbelang. Dat gebeurde in de middel-

eeuwen, het was een belangrijk uitgangspunt voor Raiffeisen en geldt nog steeds. Wederkerigheid, zelfredzaamheid en zelfbestuur staan dan ook volledig los van welke juridische organisatievorm dan ook. Korpershoek: “Je kunt een BV of stichting heel coöperatief inrichten, maar ik ken ook een dorpsinitiatief dat op papier een coöperatie is, terwijl de zeggenschap van leden zover is geminimaliseerd dat het ook een BV had kunnen zijn.” Veel belangrijker is, stelt hij, hoe bestuurders en leden met elkaar een coöperatieve cultuur realiseren van dialoog en begrip, gestut door een duidelijke governance. En daarvoor – dat is de erfenis van Friedrich Wilhelm – biedt de coöperatie uitstekende mogelijkheden. “Vooral omdat de leden van een coöperatie zowel eigenaar als belanghebbende zijn. In een BV, stichting, maatschap of VOF is dat minder goed geregeld.” En ja, ook dat verklaart het succes van de hedendaagse dorpscoöperaties.

Rabobank is nauw betrokken bij de coöperatieve initiatieven in het land. Niet alleen als financier maar ook als sparring partner. Korpershoek geeft opleidingen aan accountmanagers, informeert hen over nieuwe initiatieven, beoordeelt met hen de financiële haalbaarheid en is actief in de landelijke netwerken. ←

Op de website van VG-Rabobank is een filmpje te zien over dorpscoöperatie Esbeek.

Meer informatie?
nlzorgtvoorelkaar.nl/initiatievenkaart/default.aspx
www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2011-2012/mondragon.html